



Yıl: 2, Sayı: 4, Eylül 2015, s.427-432

INESJOURNAL
ULUSLARARASI EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ
THE JOURNAL OF INTERNATIONAL EDUCATION SCIENCE

Sinan ÇAYA¹

ERGENLİKTE OKUL KAÇKINLIĞI

Özet

Birçok ergen; bu yaptığını “kahramanlık” zannederek okuldan kaçma eğilimine kapılabilir. Bu arada okul kaçkınına birçok belâli durumlar karşılayabilir. Ne de olsa okulun örtük işlevlerinden en önemli bir tanesi öğrenciyi korumaktır. Kaçkınlık hallerinde kötü numûne-i imtisaller (rol modelleri) tesirlidir zira ergenlik yaşlarında akran baskısı da güçlüdür. “Lezzetiye” anlayışı istikametindeki bu yanlış adımlar bir kenara bırakılırsa; hazin bir gerçektir ki, para kazanma ihtiyacındaki öğrenciler okula devam etmeyi azımsamak zorunda kalabilirler.

Anahtar Kelimeler: Okul, öğrenci, okula devam, ergenlik, okul kaçkınılığı / firar.

TRUANCY IN ADOLESCENCE

Abstract

Many adolescence are tempted to “break” school, considering this a “heroic” deed. Many troubles can hit a truant in the mean time. After all, one of the main latent functions of the school is protection of the student. Bad role models are affective in truancy cases since peer pressure is also strong in teen ages. Those basically “hedonistic” mischief actions put aside; it is a sad reality that students in need of earning money also feel obliged to underestimate school attendance.

Key Words: School, student, attendance, adolescence, truancy.

FENÂ ÇOCUK

Mektepten kaçıyorsun,

Kuş tutuyorsun.

Deniz kenarına gidip

Fenâ çocuklarla konuşuyorsun.

Duvarlara fenâ resimler yapıyorsun.

Bir şey değil,

Beni de baştan çıkaracaksın!

Sen ne fenâ çocuksun!

Orhan Veli Kanık, 1941

¹ Öğr. Gör., İstanbul Üniversitesi, Deniz İşletmeciliği ve Bilimleri Enstitüsü, sinacaya@hotmail.com

GİRİŞ

Ergenlik çağı bireyin gelişiminde erinlik çağı ile yetişkinlik basamağı arasındaki süreleri kapsar ve esasen lise dönemini içerir. Ancak öğrenime devam eden bireyde bu dönem, genç yaşta hayata atılıp sorumluluk yüklenen bireye göre daha uzun seyrederek; yüksek öğretimin ilk yıllarını da kuşatır. Ergenlik döneminin bu anlamda uzaması ise, bedensel değişimlerden çok ruhsal anlamda geçerli olur; çünkü fiziksel anlamda yetişkin basamağına gelinmiş (tam büyüme gerçekleşmiş) olduğu halde, ruhsal anlamda hâlâ ergenlik özellikleri geçerli olmaya devam eder.

Okuldan Kaçma Eylemine “Kapılmak”

Ergenlikte okuldan kaçış önemli eğitim sorunlarından biridir. Bazen iyi öğrencilik yaşamış insanların “tarihçelerinde” bile okul kaçınılığına (*truancy*) rastlanır.

Örnek Olay: Yedek subay okulunda bölük komutanımız futbol meraklısı bir kıdemli yüzbaşıydı. Bir gün firarlarla ilgili bir konuşmasında şunları söylemişti: “*Askerî öğrencilik hayatımda benim de bir defalık firar ettiğim olmuştur. Işıklar Askerî Lisesi’nde talebeydim. Galatasaray-Palermo maçı vardı ve ben firar edip bu maçı seyretmeye İstanbul’a gitmişim*”.

Okuldan kaçış sırf okuldan uzaklaşmaktan ibaret kalsa o kadar da büyük bir sorun olmayabilir. Asıl önemlisi; kaçan öğrencinin bu zamanı içki, kumar, tahripkârlık (*vandalizm*) gibi daha büyük bir kabahatle doldurması ihtimalidir. Kaçınılığın gençlik suçluluğına bir nevi “önsöz” teşkil etmesidir.

Gerek Avrupa gerek Amerika’da yapılan incelemeler; suçluların okul safhasında sınıfta kaldıklarını; okuldan kaçtıklarını; bir takım tavır ve hareket bozuklukları, zorlukları içinde olduklarını gösterir (Glueck’e atıfla nakleden Dönmezer 1981:269).

Türkiye’de de buna koşut bir tespiti Yörükoğlu (1990: 326) Yavuzer’in 1978 tarihli bir araştırmasına atıfla belirtmektedir: “*Suçlu çocukların başka özellikleri de şöyle özetlenebilir: Bu gençler en az bir yıl sınıfta kalmış başarısız öğrencilerdir; % 36’sı okuldan kaçmıştır*”.

Türk insanının kültüründe aylıklık hep haylazlıkla ve potansiyel suçlulukla bağdaştırılmıştır. Asker ocağında geçerli bir ilke, neferleri hiç başı boş bırakmamaktır. Kıtalarda talim veya diğer görevlerin yoğun olmadığı dönemlerde, meselâ mevcut bir kaç düğmeyi emirle söktürüp yeniden diktirmek gibi uygulamalar dahi söz konusudur.

Okuldan kaçış birçok öğrencide bazı başarısız savunma mekanizmaları (*dışa vurma / “acting out”* ya da *mantığa büründürme / rasyonalizasyon*) olarak ortaya çıkmaktadır:

Dışa vurma davranışı gösteren çocuk düşmanca tutumlar ve isyan içinde olur. Yangın çıkarma eğilimi, belirgin yalancılık ve ısrarlı okul kaçınılığı gibi durumlar söz konusu olabilir (Chapman 1976: 468). “[Okuldan kaçan] öğrenci okuldan ve öğretmeninden nefret ettiğini söylemeye cesaret edemez; fakat çalışmayan saatten, geciken kahvaltudan, hasta annesine yardım olsun diye yıkanan bulaşıktan [özellikle kız öğrenci için uygun bir gerekçe] ve benzer bahanelerden bahsedebilir” (Morgan 1962: 149).

Okuldan kaçış bir ergeni bazen cinsel serüvenler² dahil, diğer bazı vukuatlara doğru da götürebilir.

“Sanal Kaçış” Meselesi

Bazen okul ortamından fiilen kaçma şansı olmayan bir yatılı öğrenci yalancıkta hastalanıp (*temâruz*), revire çıkıp istirahat alma seçeneğine yönelebilir.

Bu bağlamda; önceki senelerde yatılı liselerde; beden eğitimi dersinde kasadan atlamaktan korkan bir öğrencinin; işbilgisi dersinde gerekli malzemeyi (boya, vernik, tahta çıtalara vb.) edinmemiş bir öğrencinin ya da “*Ramses*” lâkaplı sert Matematik hocasının yüklediği ödevi yetiştirememiş bir öğrencinin; o günü kurtarmak adına revire gitmeyi yeğlemesi söz konusu olabiliyordu.³

Hastalık taslamaya da fırsat bulamayan öğrenci; derste hayallere dalarak, hattâ ders esnâsında (sözlük anlamında) uyuyarak (!) bir anlamda bir kaçış gerçekleştirmiş olur.

Örnek Olay: Amerika'nın Texas eyaletinde bir kursa gönderilmiştik. İntibak eğitiminde bir bayan danışman kursiyerlerin uyacağı kuralları açıklıyordu. Bir aralık “eğer sınıfta uykuya dalarsanız” deyince salonda bir gülüşme oldu. Danışman gayet ciddi bir edâyla sözlerine şöyle devam etti: “Evet, evet, sınıfta uyumaktan bahsediyorum. Bir önceki gece uykunuzu almamışsanız — meselâ buraların câzibesine kapılıp da bir gece önce bir diskotekte sabahlamışsanız— bu çok muhtemeldir ve bizim çok şahit olduğumuz bir durumdur!”

Daha sonra *Illinois* eyaletinde, öncekinin devamı mahiyetinde bir başka kursa yollandığımızda yine bu derste uyuklama sorununa bir resmî dokümanda rast geldik: “*Öğrenim süresinin kesintiye girmesine sebep olan sınıfta uyuma, uyumsuzluklarla ilgi çekme vb. Haller, gündelik öğretmenlik yaşantımızda en fazla rast geldiğimiz sorunlardan olup, ilgilinin psikolojik danışmanlık bürosuna sevkini gerektirir*” (*Chanute Technical Training Instructor, Block II 1986*).

Aynı dokümanda aşırı devamsızlık (*excessive absences*) da “*İdarî Yöntemler*” başlığı altında bireyin kursiyer statüsünden mahrum edilme sebepleri arasında sayılmaktaydı.

² Bu bağlamda Amerikalı yazar *Salinger*'in ünlü romanı *the Catcher in the Rye* akla geliyor. Burada kahraman sorunlu bir gençtir. Pahalı bir yatılı özel okuldadır. Sporcudur, hattâ eskrim takımının kaptanıdır. Bir çökkünlük ânında, cebindeki harçlık durumu da iyi iken, kaçır gider. Uzun boyu ve başının sol yanındaki doğuştan beyaz bir tutam saçı sayesinde yaşını büyük gösterip, barlarda alkollü içkilere ulaşır. Bir otelde konaklarken yaşıtı bir otel hizmetlisine (*bellboy*) bir kadın “sipariş eder”. Hem gûya bu işlerin adamıymışçasına; “*eskimiş bir torba olmasın*” diye de tenbih eder! Oysa henüz bâkirdir ve müthiş bir korku içindedir. Zaten parasını “söğüşleyen” otel hizmetlisi “siparişi” ona yollamaz bile. Bunun üzerine o hizmetli ile dövüşmeye kalkışır; amma sonuçta dayak yer. Kavga sırasında otelci yaşıtına kendi kolej jargonu içinde “*sen bir moronsun!*” diye bağırırken, rakibi bu özel kelimeyi anlamaz bile. Ama “*ben bir ne imişim? ne imişim?*” diye diye onu yumruklarıyla kalbura çevirir

³ Bu arada zor sınavlardan kaçmak için revire çıkmak bütün dünyada nice zamandır başvuru olan bir yöntem olsa gerektir. Bir *Fransızca* gramer kitabındaki (Swanson & Book 1967) şu örnek cümle ne kadar ilginçtir! “*Sınav arifelerinde üniversite revirine sığınmayı uman bir çok öğrenci ortaya çıkar ama normal zamanlarda burada hayat sâkin geçer*” (“*La veille des examens, il y a une foule d'étudiants qui vont chercher asile dans la clinique d'université; mais d'habitude la vie y est assez calme*”).

Anılan bu kurslara birçok ülkeden katılımlar vardı. Çoğu genç yaşta yetişkinlerdi ama o esnâda ülkelerindeki görev sorumluluklarından soyutlanıp oralara geldiklerinden, âdeta ergen öğrenci kisvesine bürünmüşlerdi. Bu itibarla da çoğunda zaman zaman bir *gerileme (regression)* davranışı, bir çocukluğa dönüş hasreti, tabîî olarak ortaya çıkmaktaydı⁴.

Çizim 1. Önceleri Kasa Topu (Langırt) Öğrenciler İçin Bir Facia Sayılırdı



(Yazarın kendi çizimidir).

“Çoğul” Okul Kaçkınlığı

Ergenlikte okuldan kaçış tek başına olduğu gibi arkadaş teşviğiyle ve toplu halde de gerçekleşebilir. Ergenlik çağında bazı zıt-kahramanlık (anti-heroism) davranışları, otoriteye bir baş kaldırış özentisi olarak bir takım gençlere câzip gelebilir. Bir ergen için akran grubunca kabûl edilmek ve saygıya “lâyık” olmak çok önemli, onlarca dışlanmak ise o derece arzulanmadık bir durumdur. Gencin öykündüğü *lider tipte* —burada olumsuz örnekten bahsettiğimiz için belki *elebaşı* demek daha yerinde olacaktır— arkadaşları haşarı, haylaz karakterde iseler; onların istikametinde birçok uygunsuz davranışa sürüklenmek işten bile değildir.

Rogers’in (1962: 526) belirttiği gibi *suça yönelen çocukların arasında yanlış yetişkinleri model seçerek yarım yamalak sosyalleşmiş genç tipi sıkça rastlanır bir tiptir; hattâ köklü bir aile kültüründen yoksun büyümüş tepisel ve zevk arayıcı (hedonistik) ruhsal yapıdaki bu çocukların ıslahı diğer bazı suçlu çocuklara göre göreceli olarak daha kolaydır.*

Bu çeşit öğrencilerin yaz günleri grup hâlinde dersi “kırıp” bir yerlerde yüzmeye gitmeleri tipik bir örnektir. Yine ders saatinde yakın bir boş arsada mini-futbol oynamak da böyledir. Can sıkıcı ders saati, zevk veren meşgalelerle ikâme edilmiştir.

⁴ Bir örnek olarak, öğlen molasında çok kalabalık olan yemekhaneye, bekleme kuyruğunun en başlarında ulaşabilmek için; dersane binasından itibaren doludizgin koşarak yol almak, çok yaygın bir davranıştı. Bu durum, o kişilerin kendi ülkelerinde ve görev yerlerinde asla tevessül etmeyecekleri bir davranış çeşidi idi.

Örnek Olay: 2000’li Yılların ortalarında İstanbul’da bir devlet yatılı okulundan üç öğrenci birlikte firar etmişlerdi. Dört gün boyunca (paraları bitene dek) ne kendilerinden ne de ailelerinden, öğrencilerin buldukları yere dair bir bilgi alınamamıştı. Okul idaresi çok müşkül durumda kalmıştı. Yapılan araştırmada bu öğrencilerden birinin, geride kalan bir başka öğrenciye kısa zaman önce şunları söylediği ortaya çıkmıştı. “*Öyle bir firar çekeceksin ki, aylarca, yıllarca senden bahsedecekler; nâmın yürüyecek ardından!*”

Okuldan topluca kaçan büyük şehir çocuğu öğrencilerin ilk soluğu alacakları yer genellikle kendilerine haz verecek gençlik kafeleri, oyun salonları gibi⁵ mekânlardır. (Küçük yerleşim merkezlerinde okuldan kaçan çocuğu akraba, eş-dost görünce ailesine “*ispiyon*” edebilir ama büyük şehirde bu “*tehlike*” de yok gibidir).

En Hazin Sebep: Sosyo-Ekonomik Etmenler

Birçok öğrencinin okuldan kaçmasının ardında maalesef sosyo-ekonomik sebepler yatar ki bu çerçevede “*kaçkınılık*” yerine “*devamsızlık*” demek onlar açısından çok daha âdil ve etik bir ifade olur.

Alt gelir gruplarından ailelerin çocukları için zorunlu eğitimden sonra okula devam, zaten başlı başına bir başarı ve fedakârlık demektir. Birçok maddî sıkıntılara göğüs germe pahasına bu yola giren bazı yoksul öğrenciler, kimi zaman bu itibarla okulu boşlama cihetine gidebilirler.

Önceki senelerde küçük yerleşim merkezlerinde inşaatlarda amelelik, tuğla ve kiremit ocaklarında kalıp taşımacılık, devlet çiftliklerinde çapacılık, depo ve antrepolara yük indirme hamallığı gibi bazı ağır işler; gönüllüsünün günlük olarak bulabildiği ve ara sıra çalışan kişilerin de çokça baş vurdukları kazanç yollarıydı. Lise ve dengi okul öğrencileri içinde okul saatlerinde bazen vaktini ve emeğini bu şekilde kullanarak biraz harçlık kazanmak durumunda kalanlar oluyordu.

Son araştırmalara göre *İstanbul*’daki taşra kökenli birçok yüksek öğrenim gencinin, eğitim masraflarına katkı olarak işportacılık yaptıkları belirlenmiş, bu gerçek bazı gazete sayfalarında bahis konusu edilmiştir.

Yine birçok öğrenci; pazarcılık, tezgâhtarlık, boyacılık gibi küçük esnaf ve zanaatkâr ailelerde; büyüklerine yardımcı olmaya, bazen okulu “asmak” pahasına öncelik vermek zorunda kalırlar.

Tezcan’ın (1981: 200) kırsal kesimde eğitim ile ilgili tespitine bakalım: “Çocuklar tarımsal ekonomik yapıda iş güçleriyle ailelerine yardımcı olmaktadırlar. Bu nedenle onların okula devam etmeleri aileleri bakımından kayıptır ya da ana-babalar yeni bilgi ve düşüncelerin çocuklarını geleneksel aile biçimlerinden yabancılaştıracağı korkusuyla, çocuklarını okula göndermek istemezler. Kadının yeri evidir inancı oldukça yaygındır⁶ Okul ise kadının bu temel

⁵ Neredeyse seksenli yıllara kadar öğrencilerin “*langırt*” tâbir ettikleri *kasa topu* salonları çok rağbeteydi. Buralarda zaman öldürülür, cep harçlıkları eritilirdi. Okul müdürleri bayrak törenleri öncesi konuşmalarında öğrencileri buralardan uzak durmaları için sürekli uyarırlardı. Sonraları *atari* salonları buraların yerini aldı. Hele doksanlı senelerde bir aralık liselerde kredili ders sistemi uygulanırken, gün içinde boş zamanlar oluştuğundan, öğrenciler yoğun şekilde okul kıyafetleriyle buralara üşüşüyorlardı. İki binli yıllarda ise internet kafeler yaygınlaştı.

Amerika’da (*San Antonio, Texas*) bulunduğumuz sırada bir gün, içinde *atari* salonları da barındıran bir alışveriş merkezinin (*Hi-Valley Mall*) giriş kapısında, öğrencilere yönelik ilginç bir çıkartma (*sticker*) görmüştüm. Çarşıya ana giriş kapısının camına yapıştırılmış bu mesaj şöyle diyordu: “*Eğer okuldan kaçtıysan buradan da kaçsan iyi edersin; seni okul yetkililerine bildireceğiz!*” (“*If You Are Breaking School, You’d Better Break This Place! We Will Report You To School Authorities!*”).

⁶ Geçtiğimiz son senelerde bazı basın organlarının da deseteğiyle yürütülen hayırlı kampanyalar sayesinde Türkiye’de kırsal kesimde kız çocuklarını okullu yapma doğrultusunda sevindirici sonuçlar alınmıştır.

rolüne yardımcı olmayan bir kurumdur. Kadının eğitilmesi aile bağlarını zayıflatır ve köyde hiyerarşiyi değiştirir korkusundan bahsedilebilir”.

Eski maarif müfettişlerinden merhum Şaban Sunar, *Köyde Okul* adlı kitabında özellikle köydeki öğrencinin devamsızlık konusuna ağırlık verir; her vesileyle bu soruna parmak basar: “Şehirde çocuk, küçüklük çağında ailesine yardım edecek şartlar içinde bulunmaz. Köyde ise çocuğa verilecek kır işleri çoktur. Bu karşılaştırma ile, şehir okullarındaki öğrenci devam işinin, köye göre daha kolay olduğu görülür. İş hayatından ileri gelen özellikler icabı, köyde ailesine önemli derecede yardımı dokunan çocuğu, aile yuvasından alarak okula getirmenin ve tam gün okulda alıkoymanın güçlüğü kolayca anlaşılır” (Sunar 1961: 8-9).

Bir de eğitimsiz, yoksul ve göçmen kökenli oldukları için kültürel yoksunluk (*cultural deprivation*) içinde bulunan aile çocuklarının durumu bahse değerdir. Bu çocuklar isteseler bile hâkim kültür yapısının düzgülerine (*normlarına*) ayak uyduramazlar. Sırf dalga geçilmek, okul çevresinde alaya alınmak yüzünden (ki ergen gruplarında bu da tıpkı dışlanmak gibi, çok büyük bir yaptırımdır) çok zeki oldukları halde okul ortamından soğuyabilirler.

SONUÇ

Veliler çocuklarını büyük umutlarla okullara gönderirler. Öğrencilerin bazıları ise okuldan kaçma davranışı içine girerler. Kimisi korktuğu veya sıkıldığı derslerden, zor sınavlardan; kimisi sırf haylazlık olsun diye; kimisi ekonomik nedenlerle bazen okuldan uzak kalırlar. Okullarda devamsızlık ve kaçıklık, azımsanamayacak bir sorun sayılır. Birçok vakalarda idarenin ve velinin işbirliği içinde ve sorunun temellerine inecek yaklaşımlarla çözüm şansı kolaylaşabilir.

KAYNAKÇA

- CHAPMAN, A.H. (1976). *Textbook of Clinical Psychiatry, an Interpersonal Approach*, Philadelphia: J.P.Lippincott Company.
- DÖNMEZER, Sulhi (1981). *Kriminoloji*, 6.baskı, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- MORGAN, John J.B. (1962). *İntibaksız Öğrencinin Psikolojisi*, (Çev. Cezmi Tahir Bertin), Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- ROGERS, Dorothy (1962). *The Psychology of Adolescence*, Des Moines, Iowa: Meredith Publishing Company.
- SALINGER, J. D. (1951, 1958). *The Catcher in the Rye*, London: Penguin Books.
- SUNAR, Şaban (1961). *Köyde Okul*, İstanbul: Alp Matbaası.
- SWANSON, A.B. & BOOK, E.T. (1967). *Elements of French*; New York: Holt, Rinehardt & Winston.
- Technical Training Instructor, Block II: Practice Teaching* (1986). Champagne, Illinois: Chanute Air Force Base, Chanute Technical Training Center (ATC), Faculty and Staff Development Division.
- TEZCAN, Mahmut (1981). *Eğitim Sosyolojisine Giriş*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.
- YÖRÜKOĞLU, Atalay (Eylül 1990). *Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları*, İstanbul: Özgür Yayın – Dağıtım.